

**Ліниві думки одного нероби.
Неквапні думки лінивої
дівчини**

КУПИТИ

Про книгу

Ця книжка-«перевертачка» — своєрідний діалог чоловіка й жінки, славетного Джерома Клапки Джерома та його маловідомої сучасниці Дженні Рен. Есеї «лінивої дівчини» та «одного нероби», написані в іронічній та дещо ексцентричній формі, не залишать байдужим жодного читача!

www.bohdan-books.com

*Дисером
Кланка
Дисером*

ЛИНІВІ
ДУМКИ...

*Джессі
Класика Джессі*

Дорогому й улюбленому
товаришеві
моїх щасливих і невдалих днів —
товаришеві,
який на початку нашого знайомства
частенько-таки зі мною не погоджувався,
але потім став моїм найщирішим приятелем —
товаришеві,
який, хоч як часто я його покидаю, ніколи (тепер)
мені за це не мститься —
товаришеві,
до якого всі жіночки моєї родини ставляться
з підкресленим холодком,
і навіть мій собака — і той із підозрою,
та попри це я, схоже, з кожним днем
все більше до нього прикипаю,
а він своєю чергою дедалі більше просочує мене
ароматом своєї дружби —
товаришеві,
який ніколи не вказує мені на мої вади, ніколи не хоче
позичити грошей і ніколи не говорить про себе —
супутникові моїх дозвільних годин,
розраднику моїх жалів,
повірнику моїх радощів та надій —
моїй найстарішій та найміцнішій
люльці
із вдячністю та любов'ю
присвячується
цей невеличкий томик.

ISBN 978-966-10-7461-2

Передмова

Коли один чи двійко приятелів, яким я показав рукопис цих нотаток, зауважили, що вони не такі вже й погані, а дехто з моїх родичів пообіцяв придбати книжку, якщо вона колись вийде друком, я відчув, що більше не маю права відкладати її публікацію. Якби не ця, так би мовити, вимога громадськості, я, мабуть, не наважився б запропонувати ці свої всього лише «ліниві думки» як інтелектуальну поживу для англомовних народів світу. Сучасні читачі хочуть від книжки, аби вона їх удосконалювала, навчала та ушляхетнювала. Ця ж книжка не ушляхетнила б і корову. Я не можу з чистим сумлінням радити її для жодних корисних цілей. Єдине, що зумію запропонувати: коли ви втомитеся від «сотні найкращих книжок», візьміть її до рук на пів годинки. Це буде для вас переміна.

Про скруту

Це просто дивовижно. Я сів до столу, маючи твердий намір написати щось розумне і самобутнє, та, хоч ти лусни, не можу придумати нічого такого — принаймні не цієї миті. Єдине, про що я можу зараз думати, так це про скруту. Гадаю, такі думки лізуть мені до голови через те, що я тримаю руки в кишенях. Правду кажучи, я завжди сиджу, запхавши руки в кишені, якщо лиш не перебуваю у товаристві своїх сестер, кузин чи тітоньок; і вони зчиняють такий гвалт, тобто так красномовно нарікають з цього приводу, що мені доводиться поступитися і виставити їх — я маю на увазі руки. Рефреном до їхніх заперечень слугує вислів, що це не личить джентльмену. Та, хоч ти вбий, не збагну чому. Я міг би зрозуміти, що непристойно пхати руки в кишені інших людей (особливо з погляду цих інших людей), але як може — о ви, знавці того, що гоже чи не гоже, — запихання власних рук у власні ж кишені позбавити чоловіка шляхетності? Хоча, можливо, ви й маєте слушність. Тепер, коли я про це замислився, то згадав, що деякі люди найгірше нарікали, саме зануливши руки в кишені. Проте це були здебільшого літні добродії. Ми ж, молоді хлопці, зазвичай ніколи не почуваємось цілком невимушено, поки не запхаємо руки до кишень. Ми незграбні й не знаходимо собі місця. Ми наче мюзик-холівський

комедіант без свого циліндра, якщо таке взагалі можна уявити. Проте варто нам запхати руки в кишені штанів, особливо якщо в правій кишені буде якийсь дріб'язок, а у лівій — зв'язка ключів, і ми уже готові зустрітися віч-на-віч зі строгою працівницею поштової контори.

Не так вже й просто придумати, що робити зі своїми руками, хай навіть і в кишенях, коли вони порожні. Колись давно, коли увесь мій капітал часом зводився до того, що люди в місті називають “бобом”¹, я безтурботно витрачав пенні з нього, просто заради решти — цілковито з мідяків, аби в кишені щось бряжчало. З одинадцятьма пенсами ти вже не відчуваєшся у такій скруті, як з одним шилінгом. Якби я був жевжиком, тим нужденним юнаком, про якого ми, трохи багатші, говоримо з таким сарказмом, то розміняв би своє пенні на два півпенні.

Я можу цілком авторитетно говорити на тему скрути. Я був провінційним актором. Коли ж знадобляться ще якісь докази, хоч це й навряд чи, то можу додати, що був «добродієм, пов'язаним із пресою». Я жив на п'ятнадцять шилінгів на тиждень. Я жив цілий тиждень на десять, боргуючи решту п'ять, і навіть жив два тижні на кошти з проданого пальта.

Дивовижно, яке глибоке розуміння домашньої економії дає справжня скрута. Якщо хочете пізнати цінність грошей, то поживіть за п'ятнадцять шилінгів на тиждень і побачите, скільки ви можете відкласти на одяг і відпочинок. Ви дізнаєтеся, що варто-таки почекати на фартинг² решти, що варто пройти якусь мильо пішки, аби заощадити пенні, що кухоль пива — це розкіш, яку можна собі дозволити лише вряди-годи, і що комірець можна носити чотири дні поспіль.

Випробуйте це ще до одруження. Це буде чудовою практикою. І хай ваш син та спадкоємець випробує це на собі, перш ніж ви відішлете його до коледжу. Тоді він не нарікатиме, що сотня на рік кишенькових — це замало. Для деяких людей це було б надзвичайно корисно. Є настільки розпечені люди, що не можуть пити кларет не найвищої марки і що радше повечеряли б котячим кормом, аніж простою печенею з баранини. Час від часу вам і справді трапляються ці бідолахи, проте, до честі людства, мушу сказати, що вони головно зосереджені в тому жахливому і дивному товаристві, яке відоме лише романістам. Я ніколи не чув про жодного з таких мазунчиків, що

обговорюють меню, проте відчуваю непереборне бажання затягти одного з них до бару звичайного іст-ендського шинку і запхати йому в горлянку обід вартістю шість пенсів: пудинг з яловичини за чотири пенси, картоплю за пенні та пів пінти портеру також за пенні. Спогад про це (а змішаний аромат пива, тютюну й смаженої свинини зазвичай залишає незабутнє враження), либонь, спонукав би його не так часто вернути свого носа від того, що поставили перед ним на стіл. А є ж іще такі широкі натури, які, на радість жебракам, легко розкидаються дріб'язком, але й не думають повертати борги. Навіть таких це могло б навчити трохи розсудливості. «Я завжди даю офіціантові шилінг. Просто неможливо дати чолов'язі менше, ти ж розумієш» — пояснив мені молодий урядовий службовець, з яким я нещодавно обідав на Ріджент-стріт. Я погодився, що цілком неможливо дати одинадцять пенсів і пів пенні, та водночас постановив собі заманити його у їдальню побіля Ковент-Гарден, де офіціант, аби краще виконувати свої обов'язки, ходить у самій сорочці, рукави якої до кінця місяця стають страшенно брудні. Я знаю цього офіціанта. Якщо мій приятель дасть йому щось більше за пенні, чолов'яга наполягатиме на тому, аби потиснути йому руку, і залишить на ньому знак своєї поваги — щодо цього я цілком певен.

Про скруту було сказано й написано чимало кумедного, але насправді тут немає нічого веселого. Зовсім не весело торгуватися за кожен пенс. Зовсім не весело, коли тебе вважають дріб'язковим і скупим. Ні, зовсім не весело бути вбраним у благодійну одіж і соромитися своєї адреси. Ні, в бідності немає нічого веселого — принаймні для самого бідняка. Для вразливого чоловіка — це справжнє пекло на землі; і серця багатьох відважних добродіїв, ладних здійснити Гераклові подвиги, не витримали дрібних знегод.

Та не самі нестатки нам так важко терпіти. Хто б відмовився пожити трохи без зручностей, якби тільки й біди? Чи зважав Робінзон Крузо на латку на своїх штанах? До речі, не пригадую, чи він узагалі носив штани; чи, може, розгулював у такому вигляді, як зображають його у пантомімах? Чи не байдуже йому було до того, що пальці вилазять йому з черевиків? І що його парасолька бавовняна? — головне, аби захищала від дощу. Власна убогість його анітрохи не турбувала, адже довкола нього не було приятелів, які могли б його висміювати.

Бути бідним — це просто дрібниця. Справжня мука — це коли інші знають, що ти бідний. Не холод змушує чоловіка без пальта так поспішати, коли він іде вулицею. І не сором через брехню — в яку все одно ніхто не повірить, і йому про це добре відомо — змушує його так червоніти, коли він говорить вам, що вважає пальта незручними й ніколи не носить парасолі з принципу. Легко сказати, що бідність — це не гріх. Ні, якби це було так, люди б її не соромилися. Проте це переступ, і карається відповідно. Бідняка зневажає цілий світ; його однаково зневажає простий християнин і вельможа, демагог і лакей, і ніякі прописні істини, призначені для захляпаної чорнилом молоді, нікого не змусять його поважати. Люди гадають, що найголовніше — це зовнішній вигляд, і чоловік, що прогулюватиметься по Пікаділлі попід руку з усім відомими негідником, якщо лиш той виряджений за останньою модою, сховається в якомусь закапелку, коли захоче перемовитися кількома словами з жалюгідно вбраним добродієм. І жалюгідно вбраний добродій знає це, як ніхто інший, — і, аби уникнути зустрічі зі знайомим, радше обере кружний шлях і пройде зайву милю. Тим, що знали його заможним, нема потреби завдавати собі труда й дивитися при зустрічі в інший бік. Та він у тисячу разів дужче за них прагне непомітно пройти повз; а щодо їхньої помочі, то ніщо не лякає його більше, ніж пропозиція допомогти. Він хоче лиш одного: щоб його забули; і тут йому зазвичай щастить отримати бажане.

Людина звикає до злиднів, як звикає і до всього іншого, з допомогою дивовижного старенького лікаря-гомеопата на ймення Час. Ви з першого погляду можете вловити відмінність поміж битим жаком і новачком, поміж загартованим чоловіком, який роками викручувався і боровся, та бідолашним початківцем, що намагається приховати свою бідність і повсякчас боїться, аби його не викрили. Ніщо не підкреслює цієї відмінності виразніше, ніж спосіб, у який вони закладають свій годинник. Як десь сказав поет: «Легкість у віддаванні під заставу із досвідом набутого, а не випадкова». Чолов'яга заходить до лихваря так впевнено, наче до перукарні, а, може, навіть іще впевненіше. Приймальник поводить з ним навіть ґречно й одразу ж до нього підходить, на превелике обурення дами біля сусіднього віконечка, яка, однак, саркастично зауважує, що може й почекати, «якщо це постійний

клієнт». Що ж, із приємної та ділової манери, в якій укладається угода, це має бути солідна позика під три проценти. Проте як нелегко дається чоловікові його перший похід до лихваря! Юнак, який вперше освідчується, супроти нього — сама впевненість. Він вештається під ломбардом, доки не приверне уваги всіх роззяв околиці та не викличе підозри патрульного полісмена. Нарешті, після ретельного вивчення виставленого на вітрині краму, здійсненого з метою викликати у сторонніх спостерігачів думку, начебто він збирається придбати діамантовий браслет чи ще якусь подібну дрібничку, він заходить досередини, намагаючись надати своїй ході розв'язності й прибираючи вигляду шикарно вбраного шахрая. У приміщенні, аби його ніхто не підслухав, він говорить так тихо, що йому доводиться повторювати сказане знов і знов. Коли ж у ході плутаної розповіді про «друга», спливає слово «позичити», його одразу ж відсилають у дворик праворуч, у перші двері за рогом. Він виходить надвір із таким лицем, від якого легко можна було б припалити цигарку. Тепер він цілковито переконаний, що на нього витріщаються всі мешканці району. Потрапивши нарешті куди слід, він забуває своє ім'я та адресу і перебуває в стані безнадійної недоумкуватості. Коли ж його суворим тоном запитують, звідки в нього «ця річ», він затинається і суперечить самому собі, і лише якимось дивом не зізнається, що поцупив її цього ж таки дня. Після чого йому повідомляють, що не бажають мати діла з таким типом, як він, і що йому краще забиратися звідси якомога швидше. Послухавшись цієї поради, він без пам'яті мчить геть, аж доки не опиняється за три милі звідтіль, не маючи ані найменшого уявлення, як він туди потрапив.

Поміж іншим, як же незручно покладатися на годинники, що висять у шинках та церквах. Перші зазвичай спішать, а останні — відстають. Крім того, ваші спроби зазирнути знадвору на годинник у шинку пов'язані з неабиякими труднощами. Якщо ви легенько прочиняєте двостулкові двері й заглядаєте досередини, то притягуєте до себе зневажливі погляди буфетниці, яка одразу ж зараховує вас до однієї категорії з місцевими злодюжками та жебраками. Ви також викликаєте певне занепокоєння одруженої частини відвідувачів. Однак годинника ви не бачите, бо він за дверима; і, намагаючись тихесенько забратися геть, ви затискаєте дверима голову. Єдиний інший спосіб — це знову

й знову підстрибувати попід вікном. Проте після цієї витівки, якщо ви тут-таки не витягнете банджо і не почнете співати, юні мешканці околиці, що зібралися довкола вас в очікуванні, почуватимуться розчарованими.

А ще я хотів би знати, за яким незбагненим законом природи, щойно ви здали «полагодити» годинник, вас неодмінно хтось спиняє на вулиці й голосно запитує, котра година. Причём, коли годинник при вас, ніхто не виявляє до цього ні найменшого інтересу.

Милі літні пані та панове, які ніколи не знали скрути, — і хай так буде й надалі, благослови, Боже, їхні старенькі сиві голови — вважають ломбард останньою стадією падіння; однак ті, що знайомі з ним краще (і мої читачі, без сумніву, помітили це самі), часто дивуються, — наче той маленький хлопчик, що мріяв потрапити на небеса, — зустрівши там стільки людей, яких вони ніколи не очікували побачити. Щодо мене, то я вважаю це значно незалежнішим шляхом, аніж позичання у друзів, і завжди намагаюся донести цю думку до тих моїх знайомих, котрі схильні випрошувати «пару фунтів до післязавтра». Проте не всі це розуміють. Один із них якось сказав, що заперечує сам принцип існування цього закладу. Гадаю, якби він сказав, що заперечує супроти відсотків, то був би ближчий до правди: двадцять п'ять відсотків — це таки неабищо.

Є різні ступені скрути. Нам усім чогось бракує, більш чи менш; більшості з нас — більш. Комусь бракує тисячі фунтів, комусь — шилінга. Саме цієї миті мені й самому бракує п'яти фунтів. Я потребую їх лише на день чи два. І неодмінно поверну їх протягом тижня у крайньому разі. Тож коли якась пані чи пан з-поміж моїх читачів ласкаво їх мені позичить, то я й справді буду дуже вдячний. Вони могли б надіслати їх мені у конверті, адресованому панам Філду та Тюї, от тільки в такому разі нехай ретельно запечатають конверт. Гарантією вам слугувала б моя боргова розписка.

Про кепський настрій

Можна насолоджуватися меланхолією — і навіть знаходити неабияку втіху в тім, що відчуваєшся цілковито нещасним — але ніхто не любить нападів кепського настрою. Проте всі їх мають, хоча й не знають чому. Вони непередбачувані. Ви можете з однаковою ймовірністю очікувати їх як наступного дня після одержання великої спадщини, так і після втрати у поїзді нової шовкової парасолі. Їхній вплив на вас дещо нагадує той, що його, либонь, справило б поєднання зубного болю, розладу травлення і нежитю. Ви стаєте нетямущим, невгамовним і дратівливим; брутальним із незнайомцями та небезпечним із друзями; різким, тонкосльозим і сварливим; ви дошкуляєте собі й усім довкола.

Поки це триває, ви не можете нічого робити й ні про що думати, хоча й відчуваєте, що мусите щось зробити. Ви не можете всидіти на місці, тож натягаєте капелюха й вирушаєте на прогулянку; та навіть не дійшовши до рогу, ви вже розкаюєтеся, що взагалі вийшли, і повертаєте назад. Ви розгортаєте книгу й намагаєтесь читати, але Шекспір видається вам затертим і заяложеним, Дікенс — понурим і нецікавим, Теккерей — нудним, а Карлайль — надто сентиментальним. Ви жбурляєте книжку вбік і лаєте автора. Потім проганяєте кішку з кімнати, захряснувши за нею двері. Далі ви надумуєтеся писати листи, але застопорившись на добру чверть години на реченні «Люба Тітонько, у мене знайшлося кілька вільних хвилин, тож я негайно взявся тобі писати», але так і не придумавши більше жодної фрази, ви запихаєте папір до шухляди, кидаєте вмочене у чорнило перо на скатертину і схоплюєтеся зі стільця з наміром відвідати Томпсонів. Проте, поки ви натягаєте рукавиці, вам спадає на думку, що Томпсони ідіоти; що у них ніколи не буває вечері; і що від вас очікуватимуть, аби ви бавили їхнього малюка. Ви клянете Томпсонів і вирішуєте не йти.

До цього часу ви відчуваєтесь цілковито пригніченим. Ховаєте обличчя у долонях і думаєте про те, що хотіли б померти й піти на небеса. Ви малюєте у своїй уяві власне смертне ложе, довкола якого стоять, ридаючи, усі ваші друзі та родичі. Ви благословляєте їх усіх,

насамперед молодих і вродливих. Вони оцінять вас, коли ви відійдете у засвіти, кажете ви собі, і зрозуміють — та, на жаль, запізно, — що вони втратили. І ви з гіркотою протиставляєте їхню ймовірну шану до вас у майбутньому їхній явній неповазі до вас тепер.

Ці роздуми дещо підбадьорюють вас, та лиш ненадовго; бо вже наступної миті ви думаєте, яким же бовдуром треба бути, аби уявити собі бодай на хвилю, нібито хтось шкодуватиме через те, що могло б із вами скоїтися.

Кому яке до того діло, якщо ви злетите в повітря, повіситесь, одружитесь чи потонете? Усім до вас байдуже. Вас ніколи належно не цінували. Ніхто жодного разу не віддав вам належне. Ви переглядаєте усе своє минуле життя і з болем усвідомлюєте, що до вас іще з пелюшок ставилися несправедливо.

За ті пів години, що ви віддавалися цим роздумам, ви так розпалюєте себе, що вже лютуєте в нестямі на всіх і вся, передусім на себе, і лише анатомічні особливості перешкоджають вам дати собі копняка. Нарешті настає час вкладатися спати, що рятує вас від іще якихось необдуманих вчинків; і ви збігаєте сходами нагору, зриваєте з себе одяг, розкидаючи його по всій кімнаті, задуваєте свічу і застрибуєте в ліжко, так наче побилися об заклад на чималеньку суму, що зробите це якнайшвидше. У постелі ви крутитесь і кидаєтесь десь зо пару годин, для різноманітності час від часу зриваючи з себе піжаму, встаючи й натягаючи її знову. Урешті-решт ви поринаєте у неспокійний, уривчастий сон, бачите жахіття, і наступного ранку прокидаєтесь пізно.

Принаймні це єдине, що застається робити нам, бідолашним парубкам, за таких обставин. Одружені чоловіки присікуються до своїх жінок, гримають за обідом і вимагають, щоби діти йшли спати. Усе це, викликаючи у домі чимале збурення, певно, приносить неабияке полегшення чоловікові не в гуморі; сварки — єдина розвага, до якої він виявляє інтерес.

Симптоми цієї недуги у кожному окремому випадку багато в чому схожі, проте називають її по-різному. Поет каже, що «його огортає смуток». Гаррі ж, намагаючись висловити хвилювання свого примхливого серця, звіряється Джиммі, що його «вкусив якийсь гедзь». Ваша сестра не знає, що з нею сьогодні ввечері коїться. Вона

цілком розклеєна, та сподівається, що це небавом минеться. Пересічний молодик «страшенно радий бачити тебе, друже», адже йому «так неймовірно зле цього вечора». Щодо мене, то я зазвичай кажу, що «сьогодні ввечері відчуваю дивний неспокій» і «думаю вийти прогулятися».

До речі, такий настрій нападає на нас лише ввечері. За сонця, коли світ, сповнений життя, мчить уперед, ми не можемо залишатися на місці, зітхаючи й суплячись. Гул робочого дня заглушує тихенькі голосочки ельфів, що повсякчас наспівують свою «*Miserere*»³ нам на вушко. Удень ми буваємо сердиті, розчаровані чи обурені, але ніколи не піддаємось поганому настрою чи меланхолії. Коли щось іде не так о десятій ранку, ми — чи радше ви — лаєтесь або трощите меблі; але якщо невдача спіткає нас о десятій вечора, ми читаємо поезію, або ж сидимо напотемки, думаючи про те, який облудний цей світ.

Проте, зазвичай, не біда робить нас меланхолійними. Реальність — надто сувора для сентиментів.

Ми спиняємося, щоб поплакати перед картиною, але квапливо відводимо очі від натури. У справжньому нещасті немає пафосу; у справжньому горі немає насолоди. Ми не забавляємось із гострими мечами й не притуляємо до грудей гострозубу лисицю з доброї волі. Коли людина любить плекати свою печаль і намагається зберегти її у своїй пам'яті, можете бути певні, що вона вже не відчуває болю. Хай там як страждала вона попервах, але відтоді спогад про це перетворився для неї на втіху. Багато милих літніх дам, які щодня дивляться на крихітні черевички, що лежать у пропахлих лавандою шухлядах, і плачуть, згадуючи малесенькі ніжки, які уже відбігали своє; чи миловидих юних леді, котрі кладуть щоночі під подушку кучерик, який колись прикрашав голову юнака, що її солоні морські хвилі зацілували до смерті, назвуть мене огидною цинічною тварюкою, і скажуть, що я верзу нісенітниці. Проте я все ж переконаний: якщо вони щиро запитають себе, чи неприємно їм поринати у свою печаль, їм доведеться відповісти собі «ні». Для деяких натур сльози — такі ж солодкі, як і сміх. Типовий англієць, як ми знаємо із давніх хронік Фруассара⁴, приймає свої радощі зі смутком, тоді як англійська жінка заходить іще далі, й черпає свої радощі в самому смутку.

Я не насміхаюся. Я ні на мить не кпив би із будь-чого, що допомагає зберігати наші серця чулими у цьому зачерствілому світі. Досить того, що ми, чоловіки, холодні й розсудливі; ще бракувало, аби жінки були такі ж! Ні, ні, любі дами, будьте завжди сентиментальними й чуйними, якими ви є — будьте м'якеньким маслом для нашого сухого хліба грубого помолу. До того ж для жінок сентиментальність — те ж саме, що для нас веселощі. Їм нема діла до нашого гумору, тож, звісно, було б несправедливо забороняти їм віддаватися їхньому горю. А хто наважиться сказати, що їхній спосіб втішатися — не такий же розумний, як наш? Чого ми маємо вважати роздутий живіт, перекривлене багряне обличчя і роззявлений рот, що видає пронизливі крики, виявом інтелігентнішого щастя, аніж замислене личко, яке спочиває на тендітній білій руці, і двійко ніжних, затуманених слізьми очей, що проводжають темною алеєю Часу даленіюче минуле?

Я радий, коли бачу, що із Жалем прогулюються, як із другом; радий, бо знаю, що гірка сіль уже вимилася зі сліз, і що прекрасне обличчя Печалі уже позбулося, певно, свого жала, якщо ми насмілюємося притискати її бліді уста до своїх. Коли ми можемо озирнутися на біль, від якого раніше мліли, і наші серця не сповнюються при цім гіркотою і відчаєм, то Час-цілитель уже приклав до рани свою руку. Тягар уже перестав бути важким, коли наші колишні турботи ми згадуємо з тією солодкою сумішшю втіхи й жалю, яку ми відчуваємо, коли старий шляхетний Полковник Ньюкам відповідає «*adsum*»⁵ на великому переклику, або коли Том і Меррі Таллівері⁶ зникають руки крізь туман, що розділяє їх, і, обійнявшись, ідуть на дно повноводої ріки Флосс.

Кажучи про бідолашних Тома і Меррі Талліверів, я пригадав собі вислів Джордж Еліот, що стосується меланхолії. У якімсь творі вона говорить про «смуток літнього вечора». До чого ж правдиве — як і все, що вийшло з-під її пера — спостереження! Бо хто ж не відчував журливого зачарування цими довгими надвечір'ями? Світ належить Меланхолії, задумливій діві з глибокими очима, яка не любить яскравого денного світла. І лиш тоді, коли «день погас, і крук летить у повну гайвороння пушу»⁷, вислизає вона зі свого лісового сховку. Її палац — у краю смеркання. Саме там вона нас зустрічає. Біля своїх темних воріт вона бере нас за руку й провадить своїм таємничим

царством. Ми не бачимо її постаті, проте, здається, чуємо шурхіт її крил.

Навіть у змороженому важкою, марудною працею місті її дух навідує нас. На кожній довгій, понурій вулиці відчувається її сумлива присутність. І темна ріка прослизає, наче привид, під чорні арки, немов ховаючи у своїх каламутних водах якусь таємницю.

А в тихій сільській місцині, де дерева і живоплоти тьмяніють й розпливаються супроти ночі, і кажанове крило черкає наше лице, й розкочується полями крик деркача, її чари іще глибше проникають у наші серця. У цей час ми наче стоїмо біля незримого смертного одра, і у рипінні в'язів учуваємо зітхання дня, що помирає.

Панує урочиста печаль. Довкола нас — величний спокій. Супроти нього наші денні турботи стають дрібними й незначними, а хліб і сир — ох, та навіть поцілунки — вже не здаються нам єдиним, за що варто боротися. Цих думок ми не можемо висловити, лише чуємо, як вони напливають на нас, й отак безмовно стоячи під темніючим куполом землі, відчуваємо, що ми більші за наші маленькі життя. Накритий цим непроглядним шатром світ — вже не просто закопчена майстерня, а величний храм, де людина може молитися, і в тьмі якого її простягнуті наосліп руки можуть торкнутися Господніх.

Про марноту і марнославство

Усе — марнота, і усі — марнославні. Жінки страшенно марнославні. Такими ж є і чоловіки — і навіть більше, якщо це взагалі можливо. Такими ж є і діти, особливо діти. Одна з них цієї самої миті товче кулачками по моїх ногах. Вона хоче дізнатися, що я думаю про її нові черевички. Щиро кажучи, я майже про них не думаю. Вони несиметричні, викривлені і мають жахливо незграбний вигляд. До того ж, мені здається, їх натягли їй неправильно: лівий — на праву ногу, а правий — на ліву. Але я цього не кажу. Вона хоче почути не критику, а лестощі, і я просторікую про них із нестримним, як мені здається, красномовством. Адже ніщо інше не вдовольнило б цього маленького херувимчика. Одного разу я спробував від неї відкараскатись, але зазнав поразки. Вона поцікавилась моєю думкою про свою поведінку:

«Со ти пло мене думаєс? Подобаюсь тобі?» Я вирішив, що це добра нагода зробити кілька корисних зауважень щодо її недавнього поводження, і сказав: «Ні, ти мені не подобаєшся». Я нагадав їй про події, що відбулися того ж ранку, і пояснив, наскільки ймовірно чекати схвалення від свого мудрого і доброго дядечка християнській дитині, яка того ж таки дня підняла на ноги цілий дім о п'ятій ранку; перевернула глечик із водою і скотилася сходами услід за ним о сьомій; намагалася викупати kota о восьмій; і сіла на капелюх свого батька о дев'ятій тридцять п'ять.

І що ж вона зробила? Чи була мені вдячна за мої розлогі пояснення? Чи замислилася над моїми словами і, вирішивши прислухатися до них, відтоді стала вести доброчесніше життя?

Ні! Вона розревілася.

Мало того, вона перейшла у наступ. Сказала: «О нецемний — о-о нецемний, поганий дядя — о-о поганий — я казу МАМІ».

Так вона і зробила.

Відтоді, коли мене запитують про мою думку, я тримаю мої справжні почуття при собі, воліючи висловлювати безмежне захоплення діями цієї юної особи, незалежно від того, чи вартують вони похвали. А вона схвально киває голівкою і біжить оголосити мою думку усім домо-чадцям. Схоже, вона використовує її як козир для досягнення своїх корисливих цілей, бо згодом до мене долинає її лепет: «Дядя казе, со я добра дівчинка — мені тлеба дати два пеценька».

І ось зараз вона йде і, захоплено дивлячись на свої ноги, мурмоче: «Галні». Ще пішки під стіл ходить — а вже стільки пихи і марнославства, не кажучи про інші вади.

Вони усі такі. Пам'ятаю, як я сидів якогось сонячного дня у садку на околиці Лондона. І раптом почув чийсь пронизливий високий голос, що із горішнього вікна звертався до якоїсь не видимої для мене істоти, мабуть, в одному з інших садків: «Бабо, я доблий хлопчик, я дуже доблий хлопчик; я вдягнув станці Боба».

Та що там, навіть тварини марнославні. Нещодавно я бачив величезного собаку породи ньюфаундленд, що сидів перед дзеркалом при вході до крамниці на Ріджент-стріт⁸ і розглядав себе з таким самовдоволенням виглядом, якого мені не доводилось бачити ніде, окрім парафіяльних зборів.

Одного разу мені випало бути на фермі саме тоді, як там відзначали якесь гучне свято. Не пам'ятаю, яке саме. Можливо, Перше травня чи Квартальний день⁹, чи щось у цьому ж дусі. І от одній з корів почепили на шию гірлянду з квітів. І що ви думаєте? Ця сміховинна чотиринога цілісінький день ходила так гонорово, наче школярка у новій сукні; а коли вінок із неї зняли, вона так розгнівалася, що його мусили одягти їй знову, аби дозволила себе спокійно подоїти. Ні, це не перська оповідка. А чистісінька правда.

Щодо котів, то їхнє марнославство майже не поступається людському. Я знав kota, який вставав і виходив із кімнати у відповідь на кинуте гостем образливе зауваження щодо представників його роду; а от уміло висловлений комплімент викликав його схвальне муркотіння, що могло тривати мало не годину.

Я дуже люблю котів. Вони такі кумедні, хоча самі про це й гадки не мають. Наділені таким потішним почуттям власної гідності; «Та як ти смієш?!», «Забирайся геть, не чіпай мене», — буває, промовляють вони усім своїм виглядом. Тоді як у собак немає жодної зверхності. Вони немов кажуть: «Здоров, чоловіче, радий тебе бачити!» кожному Тому, Діку чи Гаррі, що трапляється їм дорогою. Коли я зустрічаю знайомого собаку, я поплескую його по голові, називаю лайливими словами і перевертаю на спину; і він так і лежить, здивовано глипаючи на мене й анітрохи не заперечуючи.

Лиш уявіть собі таке поводження із кішкою! Та вона ніколи більше з вами не розмовлятиме, скільки вашого віку. Ні, якщо ви бажаєте запобігти ласки в кішки, ви повинні обмірковувати свій план і обережно втілювати його в життя. Якщо кішка вам не знайома, найкраще почати зі слів: «Бідна киця». Після чого лагідним, сповненим співчуття голосом додати: «Бідолашечка». Ви самі не знаєте, що хочете цим сказати, так само як і кішка, але ваше добре ставлення, схоже, налаштовує її до вас відповідним чином і зазвичай так її розчулює, що — коли ви, звісно ж, маєте при тому добрі манери і стерпну зовнішність — вона вигинає спину дугою і треться об вас носиком. На цій стадії ви можете наважитись почухати їй підборіддя і полоскотати її за вушком, і тоді ця розумна істота уп'ється кігтями у ваші ноги, виявляючи цілковиту приязнь і прихильність, як прекрасно змальовано у цих чудових рядках:

*Люблю маленьку кицю, її м'якеньку шерсть,
Якщо її не скривджу, то не займе й мене;
Тож гладжу її, лащу, і їсти їй даю,
І киця мене любить за доброту мою¹⁰.*

Останні два рядки чотиривірша дають досить правдиве бачення котячого уявлення про людську доброту. Вочевидь, на думку цієї чарівної істоти, доброта полягає у тім, аби її гладити, пестити і годувати. Проте, боюся, що таке обмежене судження про доброту властиве не лише котам. Усі ми, оцінюючи заслуги інших людей, схильні використовувати подібне мірило. Добра людина — це людина, яка є доброю до нас, тоді як погана людина — це та, котра не хоче робити того, чого ми від неї хочемо. Насправді ж кожен із нас має вроджене переконання, що цілісний світ, з усіма й усім, що в нім є, був створений як такий собі необхідний додаток до нас самих. Наші товариші й жінки існують для того, аби захоплюватися нами і вдовольняти наші розмаїті потреби. Кожен із нас, любий читачу, зі свого погляду є центром всесвіту. Ви, як я це розумію, народилися завдяки завбачливому Провидінню, аби читати мої книги і платити мені за те, що я пишу, тоді як я, на вашу думку, є кимось, хто посланий у світ, аби ви мали, що читати. Зорі — як ми називаємо міріади інших світів, що проносяться повз нас у вічному мовчанні — були поміщені у небесах, аби нічне небо зачаровувало нас своєю красою. А місяць, зі своїми темними таємницями і вічно прихованим ликом, існує лиш для того, аби ми могли прогулюватись у його світлі з коханою.

Боюсь, більшість із нас нагадують зухвалого півня пані Пойзер¹¹, який вважав, що сонечко встає щоранку, аби послухати його кукурікання. «Саме марносластво змушує Землю крутитися»¹². Я не вірю, що колись існувала бодай одна людина, в якій геть не було марносластва. Якби ж така й знайшлася, то мати з нею справу було би просто нестерпно. Вона, звісно, була б дуже доброю людиною, і ми б її надзвичайно поважали. Нею б усі захоплювалися — її слід було б помістити під скло для загального огляду як еталон, або ж поставити на п'єдестал, щоб усі могли її копіювати, як шкільну вправу — їй би вклонялись, але не любили б, вона не була б тим братом, чию руку нам

хотілося б затримати у своїй. Ангели, мабуть, були б чудовими у свій спосіб людьми, але наразі нам, нещасним смертним, їхнє товариство, ймовірно, видасться страшенно нудним. Навіть просто добрі люди наганяють сум. Саме завдяки нашим вадам і слабкостям ми зворушуємо серця одні одних і знаходимо співчуття. Ми досить відчутно відрізняємось своїми чеснотами, тоді як у наших хибах ми єдині. Деякі з нас побожні, деякі — щедрі. Деякі — чесні, порівняно з іншими; а деякі — котрих іще менше, ймовірно можуть бути правдивими. Але саме марнославство і спільні недоліки є тим, що нас об'єднує.

Марнославство — одна з тих міток Природи, що ріднить увесь світ. Від індіанського мисливця, котрий пишається своїм поясом зі скальпів, до європейського генерала, що гордо випинає груди, увішані орденами і медалями; від китайця, що тішиться своєю довгою кіскою, до «професійної красуні», котра піддає себе тортурам, аби її талія нагадувала вершечок дзиги; від забрюханої маленької Мері Стіггінз, що самовдоволено дефілює центром Лондона з пошарпаною парасолькою над головою, до принцеси, що велично проходить залом для гостей, тягнучи за собою шлейф завдовжки у чотири ярди; від Гаррі, котрий солоним жартом викликає у своїх друзяк вибух сміху, до політика, чие самолюбство лоскочуть схвальні вигуки з натовпу, що лунають у відповідь на його гучні фрази; від темношкірого африканця, котрий готовий обміняти рідкісні олійки і слонову кістку на декілька скляних намистинок, що їх можна повісити на шию, до християнської дівчини, котра продає своє біле тіло за два десятки крихітних камінців і порожній титул, що додасться до її імені — всі на світі крокують, воюють, стікають кров'ю і помирають під крикливим стягом марнославства.

Так, так, саме марнославство є рушієм людства, тоді як лестощі — змазкою для коліс. Якщо ви хочете здобути прихильність і повагу, то мусите лестити людям. Лестьте високопоставленим особам і простим людям, багатим і бідним, дурним і мудрим. Ви досягнете нечуваних успіхів. Вихваляйте чесноти однієї людини і вади іншої. Робіть компліменти усім щодо всього, особливо щодо того, чого в них немає. Захоплюйтеся красою опудал, дотепністю дурнів і вихованістю грубіянів. Вашу проникливість і розум підноситимуть до небес.

Кожного можна підкорити лестощами. Навіть титулованого графа, якому даровано право носити на поясі меч. Себто бідолаху, якому доводиться носити пояс замість підтяжок. Деякі чоловіки так роблять, а мені це не до вподоби. Аби з цього предмету одягу була якась користь, його треба надто сильно затискати, а це незручно. Але менше з тим, я переконаний, що навіть цього титулованого графа, що носить зі своїм поясом, можна підкорити лестощами, так само як і кожну людину, від герцогині до торговця кониною, від сільського хлопчини до поета, при чім із поетом справа виглядає набагато простішою, адже масло краще просякає пшеничний хліб, аніж вівсяні коржики.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ